

Формування критеріальної бази міжособистісної толерантності

Оксана СТОЛЯРЕНКО,

викладач кафедри іноземних мов Вінницького національного технічного університету

За останні десятиліття тема толерантності стала однією з найбільш актуальних у світі. Вона обговорюється на усіх рівнях, розглядається в різних аспектах, охоплює коло різних проблем, що пов'язані насамперед зі стосунками людей. Пріоритетним завданням освіти у XXI ст. є розвиток гуманної особистості, яка була б здатна будувати свої відносини з навколишнім світом на засадах взаєморозуміння, співробітництва і толерантності. Сучасне суспільство потребує виховання у молодого покоління толерантності, оскільки утвердження її принципів і норм є необхідною умовою взаєморозуміння між людьми, взаємодії, злагоди, згуртування і консолідації суспільства.

На особливу увагу заслуговує проблема формування толерантності у міжособистісних взаєминах студентів ВНЗ, адже рівень її сформованості впливає на результативність професійної діяльності молоді людини. Характер відносин між членами студентського колективу, хоча і залежить від особливостей кожного з них, визначається передусім навчально-виховною роботою, організацією діяльності студентів, відповідальністю за яку покладається, зокрема, на викладачів ВНЗ, які, власне, можуть ефективно формувати міжособистісну толерантність, впливаючи не лише на інтелектуальну, але й на емоційну та поведінкову сфери особистості.

Метою статті є визначення та аналіз критеріїв і показників міжособистісної толерантності студентів.

У різних галузях наукового знання здійснюються дослідження проблеми толерантності. Із соціально-філософського погляду толерантність потрібно розуміти як певну соціальну якість відносин між людьми, а також окремими індивідами, їх спільнотами і групами, що характеризується налаштованістю на доброзичливе сприйняття «інших», бажанням не лише зрозуміти, а й, наскільки це можливо, прийняти їхні традиції, культуру, переконання, вірування, інтереси, цінності тощо. Такий підхід є своєрідним категоричним імперативом для будь-якого суб'єкта толерантних поведінки і вчинків. Установка на толерантність не має швидкоплинного, тимчасового або корисливого характеру. Толерантною можна вважати таку людину, яка прагне досягти взаєморозуміння та реалізації власних цілей шляхом узгодженості своїх дій з іншими людьми без застосування будь-яких засобів насильства, примусу чи тиску, а лише за допомогою діалогу, дискусії, переконання та взаємної кореляції поведінкових актів і діяльності [1, с. 40].

Р.Р. Валітова розглядає толерантність як «моральну чесноту особистості, що характеризує її ставлення до «іншої людини» як вільної, рівноцінно гідної особистості, сутність якої полягає в добровільному та свідомому пригніченні почуття неприйняття, що викликається її певними зовнішніми (расовими, національними) та внутрішніми (релігійними, моральними) особливостями, налаштованості на діалог і розуміння «іншої людини», відмові від домінування над іншою людиною, визнанні та повазі її права на відмінність» [4, с. 116].

Результати багатьох психолого-педагогічних досліджень та аналіз змісту основних аспектів толерантності дають нам змогу зробити висновок про те, що базовим, емпіричним рівнем для формування, так би мовити, загальної толерантності особистості є міжособистісна толерантність.

На думку С.Л. Братченка, толерантність закладена у систему цінностей окремої особистості – визнання рівності іншої людини, її прав та свобод. В основі такої системи має лежати загальна особистісна толерантність як форма взаємодії та спілкування з іншими на засадах мирного діалогу. Міжособистісна толерантність індивіда – це його усвідомлений вибір, за якого інша людина наділяється правом думати і сприймати світ по-іншому, незважаючи на те, що власне світосприйняття, світогляд та переконання є відмінними. Толерантність – загальний системотвірний чинник, що переходить в особистісну позицію [3, с. 112].

Г.С. Кожухар описав структуру толерантності у міжособистісних взаєминах і назвав її міжособистісною толерантністю (МОТ). Її дослідник розуміє як сукупність характеристик індивіда, які беруть участь у процесі спілкування, і виділяє основні компоненти цього процесу – комунікативний,

інтерактивний, перцептивний. На думку вченого, міжособистісна толерантність виявляється лише в спілкуванні [6, с. 33]. Г.С. Кожухар розглядає МОТ як «складний багаторівневий та багатокомпонентний процес, сутність якого полягає у свідомій і ціннісно-осмисленій інтра- та інтерпсихічній активності, що охоплює самовизначення і мобілізацію психологічних ресурсів з метою подолання емоційно-когнітивного дисонансу, пов'язаного зі сприйняттям партнера по спілкуванню. Цей процес зумовлює стан готовності сприймати та розуміти іншу людину як унікальну особистість та вступати з нею в діалогічні стосунки як із співрозмовником, що зумовлює спільні позитивні зміни (саморозвиток) його учасників» [там само, с. 40].

Міжособистісна толерантність найбільшою мірою піддається емпіричному спостереженню, завдяки якому прагматичний мотив до її формування виявляється найяскравіше, тобто вона піддається цілеспрямованому вихованню у процесі навчання, професійної підготовки і перепідготовки. Саме в цьому виді толерантності найбільш яскраво виявляються всі основні аспекти проблеми її формування – як з погляду її вивчення, так і з погляду розвитку, виховання.

Одним із завдань нашого дослідження стало виявлення критеріїв оцінювання сформованості толерантності у міжособистісних взаєминах студентів ВНЗ. В енциклопедичному словнику критерій розуміється як «... ознака, на основі якої здійснюється оцінювання; визначення або класифікація будь-якої ознаки; мірило оцінювання» [13, с. 654]. У нашому розумінні критерії – це науково розроблені показники рівня сформованості толерантності у міжособистісних стосунках.

Здійснюючи аналіз наукових досліджень проблем толерантності, ми з'ясували, що педагогами і психологами було запропоновано різні підходи до визначення її критеріїв. А.О. Погодіна як критерії толерантності розглядає:

- стійкість особистості – сформованість соціально-моральних мотивів поведінки особистості в процесі взаємодії з людьми інших етнічних (соціальних) спільнот;
- емпатію – здатність до співпереживання, адекватне уявлення про те, що відбувається у внутрішньому світі іншої людини;
- дивергентність мислення – здатність неординарно розв'язувати звичайні проблеми, завдання (орієнтація на пошук декількох варіантів розв'язку);
- мобільність поведінки – здатність до швидкої зміни стратегії або тактики з урахуванням усіх обставин, що складаються;
- соціальну активність – готовність до взаємодії в різних соціальних міжетнічних ситуаціях з метою досягнення поставлених цілей і розбудови конструктивних відносин у суспільстві [11, с. 6–7].

В.О. Лекторський, характеризуючи такі чинники, як рівноправність, взаємна повага особистості та суспільства, доброзичливе і терпиме ставлення до

різних соціальних груп (інвалідів, біженців тощо), рівні можливості для всіх членів суспільства, збереження і розвиток культурної самобутності, можливість дотримуватися власних поглядів, звичаїв і традицій, визначає чотири типи толерантності: байдужість; відсутність взаєморозуміння; поблажливості; розширення власного досвіду та критичний діалог. Перші три типи належать до пасивної толерантності, останній – до активної [9, с. 14–19].

На думку П.Ф. Комогорова, критерієм для визначення рівнів толерантності є масштаб взаємодії, в якій перебувають її суб'єкти. Відповідно до цього ним було виділено такі рівні толерантності:

- самотолерантність (терпимість до себе, своїх особливостей, самоповага);
- індивідуально-особистісний рівень (здатність сприймати іншу людину як значущу та цінну і водночас – критично ставитися до власних принципів та установок);
- груповий, або соціальний рівень (ненасильницькі, шанобливі стосунки між різними соціальними групами (починаючи від класів до добровільних суспільних організацій і об'єднань). Цей рівень толерантної свідомості передбачає визнання невід'ємних прав людей на створення добровільних організацій, об'єднань і спілок, тобто на створення того, що можна назвати «штучними культурними відмінностями»);
- етнічний (досягнення гармонії національних відносин у мультинаціональних суспільствах);
- національно-державний (активна позиція, спрямована на взаємовигідне співробітництво між країнами незалежно від їх величини, економічного розвитку, етнічної або релігійної належності їх населення);
- соціокультурний (повага, прийняття і висока оцінка усієї розмаїтості світових культур, форм вираження і способів людського буття) [7, с. 14–19].

Ми звернулися до розроблення критеріальної бази на підставі розуміння структури міжособистісної толерантності, у результаті чого було визначено такі її компоненти:

- **мотиваційно-ціннісний**, або акмеологічний (прийняття філософсько-етичних, релігійних, загальнолюдських, гуманістичних цінностей; доброта, ненасильство, співчуття, любов; позитивні комунікативні установки; соціально корисна спрямованість поведінки);
- **когнітивний**, або особистісний, що передбачає розуміння способів прийняття самого себе (інтраперсональний критерій: самоповага, адекватна самооцінка, свобода) та розуміння способів прийняття іншої людини (інтерперсональний критерій: повага до особистості іншої людини незалежно від її соціального статусу, переконань, віросповідання); достатній рівень розвитку рефлексивної свідомості;
- **емоційно-вольовий**, який охоплює стійкість емоційних реакцій, стресостійкість, а саме: врівноваженість, самоконтроль, здатність стримувати

роздратування, переважання позитивних емоцій. Під час роботи над собою цей компонент виявляється також у здатності до емпатії, що виражається в чутливості до іншої людини, високому рівні співпереживання, співчуття, ввічливості;

• **поведінковий**, або практичний, що полягає у володінні технікою толерантної взаємодії, тактикою конструктивної поведінки у критичних ситуаціях, що знаходять своє відображення в асертивній поведінці; умінні знаходити вихід зі складної ситуації; автономності поведінки.

Більшість дослідників підкреслює ціннісну природу толерантності та її зв'язок з моральним розвитком людини. Так, С.М. Шалютін характеризує толерантність як універсальну загальнолюдську цінність, що «існує від століття до століття і за потреби існуватиме до кінця віку» [17, с. 45].

На думку О.Г. Асмолова, толерантність розуміється не як непорушне правило або готовий до вживання рецепт, і тим більше не як примусова вимога під загрозою покарання, а як вільний і відповідальний вибір людиною «ціннісного толерантного ставлення до життя» [2, с. 112].

Аналізуючи сутність поняття «толорантність», В.М. Золотухін визначає її філософський зміст у визнанні багатовимірності суспільного буття. Толорантність, на його думку, є, з одного боку, моральним принципом, що регулює діяльність людини, формує особливий тип світогляду, а з іншого – це практичний інструмент, що дає змогу ефективно долати суперечності та конфлікти [5, с. 7–9].

Сутність *мотиваційно-ціннісного* компонента міжособистісної толорантності полягає у засвоєнні та усвідомленні членами колективу загальнолюдських цінностей або філософсько-етичних, релігійних концепцій, в яких проголошується доброта, ненасильство, віротерпимість, покора, що виявляється у соціально корисній спрямованості внутрішньоколективних взаємин, за яких спостерігається сформованість соціально-моральних мотивів поведінки кожної окремої особистості в процесі взаємодії з іншими людьми. Цей компонент передбачає також усвідомлення толорантності як норми життя, визнання одним суб'єктом безумовної цінності іншого, відмінного від нього, суб'єкта.

О.Г. Асмолов вважає, що на поведінку людини у процесі спілкування впливають ціннісні установки особистості. Установка у педагогіці – це психофізіологічна готовність, прагнення до дій, в яких відображаються соціальні мотиви особистості, її цілі, вимоги, очікування. Отже, мотиваційно-ціннісний критерій передбачає наявність у студентів позитивних особистісних, соціальних, а також комунікативних установок, тобто бажання і готовність належно поводитись у будь-яких ситуаціях спілкування, ініціативність. У комунікативних умовах особистості, на думку науковця, важливо визначити зону найближчого розвитку взаємодії з різними соціальними групами, що дасть змогу спрогнозувати динаміку поведінки та комунікації з

іншими людьми. Визначальними у цьому випадку є мотиви взаємодопомоги, співробітництва, любові, сприяння, супроводу, поступливості, поблажливості; здатність радіти іншому, готовність завжди йти на контакт [2, с. 209]. З огляду на це, М.І. Рожков, Л.В. Байбородова, М.А. Ковальчук розглядають толорантність як «реалізовану готовність до усвідомлених особистісних дій, спрямованих на досягнення рівня гуманістичних взаємовідносин між людьми і групами людей, що мають різні світогляди, ціннісні орієнтації, стереотипи поведінки» [4, с. 67]. Показниками соціальної активності є соціальна самоідентифікація, соціальна адаптованість, креативність, соціальний оптимізм та ініціативність.

До структури *когнітивного* компонента міжособистісної толорантності дослідники включають особистісне зростання і розвиток [3, с. 220]. У межах цього компонента виокремлюють інтраперсональні та інтерперсональні критерії. До інтраперсональних належать взаємодія особистості з власним внутрішнім світом, тобто знання способів розуміння і прийняття себе, відкритість внутрішньому досвіду переживань, відповідальність, адекватна самооцінка, свобода, цілісність і динамічність у взаєминах з іншими людьми. Інтерперсональні критерії особистісного зростання передбачають відносини особистості із зовнішнім світом, знання способів розуміння і прийняття іншої людини. Прийняття інших такими, якими вони є, – це вияв поваги до їхньої індивідуальності, права бути собою. Когнітивний компонент толорантного ставлення виявляється в умінні членів студентського колективу усвідомити те, що відбувається навколо, та передбачає здатність однієї людини зрозуміти і прийняти світогляд, мотивацію інших, що охоплює рефлексивну свідомість і мислення. Таке розуміння сприяє переструктуруванню особистісних установок і становить важливий етап особистісного розвитку. На думку Ю.Н. Кулюткіна, для того, щоб щось зрозуміти, необхідно співвіднести предмет пізнання зі своїми знаннями та уявленнями, власним життєвим досвідом, до того ж співвіднести так, щоб ввести його у систему причинно-наслідкових зв'язків, на основі яких можна дати йому пояснення, тобто інтерпретувати та оцінити [8, с. 31].

Ми поділяємо думку Д.О. Леонтєва, який вважає, що феномен «розуміння» суттєво відрізняється від «пізнання», яке розглядають як накопичення знань без зміни природи розуміння (головної складової рефлексивної свідомості й мислення, що лежить в основі прийняття, а відповідно, і толорантності) [10, с. 123]. Згідно з гуманістично орієнтованою психологією, особистість вважається більш зрілою, якщо вона здатна приймати інших такими, якими вони є, поважати їхнє право бути собою, їхню унікальність та своєрідність, визнавати іншу людину головною цінністю та довіряти їй. А це, зі свого боку, узгоджується з екзистенційно-гуманістичним принципом толорантності С.Л. Братченка, сутність

якого полягає в повазі і довірі до кожної окремої особистості та визнанні єдності різних людей.

Емоційно-вольовий компонент міжособистісної толерантності характеризується такими показниками, як стійкість емоційних реакцій, вольова регуляція емоційного стану. Емоційна стійкість є дуже важливою складовою емоційно-вольового компонента толерантності. У науково-психологічній літературі вона визначається як відсутність схильності емоційних станів і процесів піддаватись деструктивним впливам внутрішніх і зовнішніх умов. Це інтегративна властивість психіки, що виражається в здатності долати стан надмірного емоційного збудження під час виконання складних видів діяльності. Її значення для людини важко переоцінити, оскільки емоційно стримана людина здатна чинити опір сильним емоціям, що мають руйнівний вплив на психіку. Емоційна стійкість зменшує їх негативний вплив, запобігає стресам, сприяє вияву готовності до дій у напружених ситуаціях. Це один із психологічних факторів надійності, ефективності та успіху діяльності в екстремальних обставинах. Завдяки емоційній стійкості забезпечується перехід психіки на новий рівень активності: така перебудова дає змогу зберігати самовладання і досягати ефективності у діяльності. Отже, емоційну стабільність особистості ми розуміємо як стійкість до зовнішнього негативного впливу, упевненість у собі, здатність до адекватного самооцінювання, уміння бачити власні недоліки, контролювати емоції і самостійно долати внутрішні конфлікти, реалістичність в усвідомленні дійсності, культивування почуття відповідальності, уміння справлятися з життєвими труднощами та здійснювати посильний внесок у досягнення конструктивних змін навколишнього середовища. Вольова регуляція емоційного стану полягає в умінні кожного члена колективу переборювати дратівливість та нестриманість, а також передбачає наявність витримки, самовладання, самоконтролю у міжособистісних взаєминах, а у роботі над собою вона виявляється в емпатії, любові, повазі до тих, хто нас оточує.

Здатність до емпатії відіграє надзвичайно важливу роль у вихованні толерантної особистості. Толерантні міжособистісні взаємини стають можливими лише тоді, коли люди спроможні усвідомити, зрозуміти та оцінити партнерів під час взаємодії, вміють проникати у їх внутрішній світ. В організації міжособистісних відносин особистість повинна вчитися розуміти інших, намагатися емоційно відгукуватися на психічні стани: співчувати, співпереживати, разом радіти та сумувати. Найважливішою особливістю кожної молодої людини має стати здатність до взаєморозуміння і співпереживання. Емпатія – це адекватне уявлення про те, що відбувається в внутрішньому світі іншої людини, яке передбачає чемність, чуйність до партнера, екстравертність. Зарубіжні дослідники пропонують визначення емпатії як «здатності прийняти на себе роль іншої людини» [18, с. 25]. К.Роджерс визначав

емпатію як спосіб існування з іншою людиною. На думку вченого, «виявляти емпатію означає увійти у внутрішній світ іншої людини і перебувати там, як у будинку. Це означає бути сенситивним до змін почуттєвих станів, що безупинно відбуваються в іншій людині. Це означає тимчасове проживання життя іншого, просування в ньому обережно, витончено, не засуджуючи те, що інша людина ледве усвідомлює...» [12, с. 16]. Здатність до емпатії – це бажання створити атмосферу відкритості, довіри, задушевності, уміння поставити себе на місце іншої людини, виявити до неї інтерес, зрозуміти її внутрішній світ, направити власну увагу і сприйняття на її стан, потреби, поведінку.

У нашому розумінні сутність *поведінкового*, або *практичного*, компонента міжособистісної толерантності полягає у володінні членами студентського колективу технікою толерантної взаємодії і тактикою конструктивної взаємодії в критичних ситуаціях, що відображається в асертивній поведінці.

Термін «асертивність» запозичений з англійської мови, він є похідним від дієслова «to assert», що означає «заповзятися наполягати на своєму, відстоювати свої права» [14, с. 99]. Асертивність розуміється як особистісна риса, яку можна визначити як автономію, незалежність від зовнішніх впливів і оцінок, використання свого права відстоювати власну позицію, здатність самостійно регулювати поведінку і нести за неї повну відповідальність [16, с. 9]. Поняття асертивності близьке до принципу гештальт-терапії: «Я існую не для того, щоб відповідати твоїм очікуванням; ти існуєш не для того, щоб відповідати моїм очікуванням». Тут важливо пам'ятати, що прихильники асертивності в жодному разі не заперечують взаємну підтримку між людьми, емпатію. Відмінність полягає насамперед у тому, що на вчинки, які викликали емоції такого характеру, асертивна особистість іде свідомо, на основі власного вільного вибору.

О.П. Федоров визначає асертивну, або впевнену, поведінку як таку, за якої мета досягається активно, проте права інших людей не порушуються, коли знайдено баланс інтересів, а засоби, що використовуються в цьому разі, допомагають в прийнятті взаємовигідного рішення [15, с. 34]. Подібне визначення асертивності знаходимо у дослідженні О.В. Хохлової, де вона визначає **асертивну особистість** як здорову і зрілу, яка має сформовану позицію ненасильства, толерантності й терпимого ставлення до тих, хто її оточує; вона досягає своїх цілей, не порушуючи права інших людей [16, с. 12]. Асертивна поведінка орієнтована на тривале співробітництво, командну роботу, толерантні міжособистісні взаємини. Асертивність має три основні визначення: упевненість у собі і готовність бути відповідальним за власні дії; конструктивний підхід до розв'язання проблем; бажання не зачіпати інтересів іншої людини. Вона залежить від уміння вийти за межі свого «Я», соціальної та особистісної адаптації, рівня розвитку терпимого ставлення,

особистісної зрілості, уміння «витримувати паузу», прагнення відшукати в несприятливих чи складних ситуаціях позитивні моменти. Асертивна поведінка знаходить виявлення у діалозі, підтримці, переконанні, роз'ясненні, узгодженні, співробітництві, допомозі, поясненні, попередженні.

Основні форми (способи) вияву толерантності до об'єктивної дійсності залежать від позиції, яку займає особистість: «зверху», «на рівних», «знизу», а тому основними формами є поблажливість при позиції «зверху», співробітництво при позиції «на рівних», поступка при позиції «знизу».

Отже, навчання та виховання підростаючого покоління мають будуватися з огляду на сучасні інтеграційні процеси суспільства, що передбачають створення умов для співпраці, взаєморозуміння та успішного спілкування представників різних культур, зокрема на засадах толерантності і взаємоповаги. Процес виховання толерантності буде більш ефективним, якщо педагогічна наука забезпечить практику застосування чітко розробленої критеріальної бази, до якої ми відносимо мотиваційно-ціннісний, емоційно-вольовий, когнітивний та практичний критерії.

Література

1. *Асмолов А.Г.* Толерантность как культура XXI столетия / А.Г. Асмолов // Толерантность: объединяем усилия. – М.: Летний Сад, 2002.
2. *Асмолов А.Г.* Толерантность: разные парадигмы анализа / А.Г. Асмолов // Толерантность в общественном сознании России. – М.: Академия, 1998. – 223 с.
3. *Братченко С.Л.* Межличностный диалог и его основные атрибуты / С.Л. Братченко // Психология с человеческим лицом: гуманистическая перспектива в постсоветской психологии. – М., 1997. – С. 201–222.
4. *Валитова Р.Р.* Толерантность как этическая проблема: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Р.Р. Валитова. – М., 1997. – 160 с.
5. *Золотухин В.М.* Терпимость как общечеловеческая ценность / В.М. Золотухин // Современные проблемы гуманитарных дисциплин. – Ч. 1. – М., 1997. – С. 7–9.
6. *Кожухарь Г.С.* Формы межличностной толерантности: критериальные признаки и особенности / Г.С. Кожухарь // Психол. журн. – 2008. – Т. 29. – № 3. – С.30–40.
7. *Комогоров П.Ф.* Формирование толерантности в межличностных отношениях студентов вуза: автореф. ... канд. пед. наук / П.Ф. Комогоров. – Курган, 2000.
8. *Кулюткин Ю.Н.* Психология обучения взрослых / Ю.Н. Кулюткин. – М.: Просвещение, 1985. – 234 с.
9. *Лекторский В.А.* Про толерантность / В.А. Лекторский // Философ. науки. – 1997. – № 3–4. – С. 14–19.
10. *Леонтьев Д.А.* Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности / Д.А. Леонтьев. – М.: Изд. Мос. ун-та, 1999. – 198 с.
11. *Погодина А.А.* Толерантность: Термин. Позиция. Смысл. Программа / А.А. Погодина // История: прил. к газ. «Первое сентября». – 2002. – Март. – № 11. – С. 4–7.
12. *Роджерс К.* Клиентоцентрированная терапия / К. Роджерс. – М.: Просвещение, 1997. – 386 с.
13. *Советский* энциклопедический словарь / гл. ред. А.М. Прохорова. – М., 1982. – 1646 с.
14. *Философский* энциклопедический словарь. – М.: ИНФРА-М, 2002. – 576 с.
15. *Фёдоров А.П.* Когнитивно-поведенческая психотерапия / А.П. Фёдоров. – СПб.: Питер, 2002. – 352 с.
16. *Хохлова Е.В.* Конструктивная агрессивность в формировании навыков асертивного поведения студентов вуза: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Е.В. Хохлова. – Новгород, 2008.
17. *Шалютин С.М.* Искусственный интеллект / С.М. Шалютин. – М.: Мысль, 2005. – 186 с.
18. *Goldstein A.P.* Empathy: Development, Training and Consequences / A.P. Goldstein, G.Y. Michaels. – New Jersey; London, 1985. – 287 p.

Анотації

Оксана СТОЛЯРЕНКО **Формування критеріальної бази міжособистісної толерантності**

У статті розкривається сутність поняття «міжособистісна толерантність», визначаються та аналізуються її критерії і показники, а також наголошується на необхідності застосування чітко розробленої критеріальної бази у навчально-виховному процесі ВНЗ.

Ключові слова: міжособистісна толерантність, критерії, показники, емпатія, асертивна поведінка.

Оксана СТОЛЯРЕНКО **Формирование критериальной базы межличностной толерантности**

В статье раскрывается сущность понятия «межличностная толерантность», определяются и анализируются её критерии и показатели, а также подчёркивается необходимость использования чётко разработанной критериальной базы в учебно-воспитательном процессе вуза.

Ключевые слова: межличностная толерантность, критерии, показатели, эмпатия, асертивное поведение.

Oksana STOLYARENKO **Formation of the criterial basis of interpersonal tolerance**

The article reveals the meaning of the concept «interpersonal tolerance», defines and analyzes its criteria and indicators. The necessity of use the clearly developed criterial basis into the educational process of a higher educational establishment is emphasized.

Keywords: interpersonal tolerance, criteria, indicators, empathy, assertive behavior.